

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 15. november 1951 kl. 10.

Formann: U t h e i m .

Til stede var: Smitt Ingebretsen, Klippenvåg, Konrad Knudsen, Lavik, Moseid, Sven Nielsen, Morgenlien, Torp, Valen, Breilid, Hegna, Wright. – Fraværende var: Gjestebry, Selvik (forf.), Friis (forf.), Øen (forf.) og Vatnaland. For Selvik møtte Watnebryn.

Av Regjeringens medlemmer møtte statsrådene Langhelle og Hauge.

Videre var følgende herrer til stede: Utenriksråd Skylstad, statssekretær Boyesen, byråsjef Colban og byråsjef Jacobsen.

Formannen (Utheim): Jeg har sammenkalt den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite for at statsråd Langhelle kan gi en orientering om den siste russiske noten. Jeg gir ordet til hr. statsråden.

Statsråd Langhelle: Den noten som ble levert ambassaden i Moskva sist mandag inneholder lite nytt i forhold til den siste russiske noten om vår atlantehavspolitik av 16. oktober. Den er meget skarp og propagandistisk i språkbruken, men hele tendensen er den samme som i den forrige noten. Man spør seg alltid når man får en slik note: hvorfor er den sendt? og hvorfor er den sendt på det nåværende tidspunkt? Til det er for det første å si at man under enhver omstendighet under slike notevekslinger må regne med at russerne vil ha det siste ordet; vi kunne ikke vente at de ville la vår note av 30. oktober bli stående som det siste som i denne omgang ble sagt i denne sak. Men en note med et slikt språkbruk må allikevel sees som et tegn på at Sovjet ønsker å opprettholde presset mot Norge. Dersom det forberedes ytterligere trekk mot Norge, er en slik note også egnet til å stimulere den fientlige holdning mot Norge i Sovjetsamveldet selv, og en slik stemningsbearbeidelse var i tilfelle også gravnoten og den propagandaen som knytter seg til den et uttrykk for. Det er nokså naturlig å se den siste noten i sammenheng med den alminnelige krig som føres mot A-pakten nå. Jeg tenker da på Visjinskis tale under generalforsamlingen i FN, hvor han uttalte at det var uforenlig med medlemskapet i FN å tilhøre A-pakten. Det er også en klar sammenheng mellom noten til oss og noten til Tyrkia.

Når det gjelder den siste notens tekst, synes det som Sovjet der har ønsket å si i mere kategoriske vendinger enn sist at det etter Sovjets mening allerede er skjedd et brudd på Svalbardavtalen. Dette synes å være det punkt hvor man kan se en nyansé i skjerpene retning i forhold til den forrige noten, at den russiske påstand er at selve opprettelsen av et nord-atlantisk havområde med et kompetanseområde som omfatter Svalbard, i seg selv er et brudd på Svalbard-avtalen. Det er kanskje ikke nødvendig i denne sammenheng å gå inn på realiteten i det russiske standpunkt på dette punkt. Så vidt jeg vet, ble spørsmålet inngående drøftet i utenrikskomiteen da vår tilslutning til det felles kommandosystem var oppe til behandling i vår. Jeg vil

bare peke på at professor Castberg, som er Utenriksdepartementets konsulent i folkerettslige spørsmål, hevder ganske klart at etter hans mening er det hevet over enhver tvil at oppbyggingen av kommandosystemet i og for seg ikke i noen henseende strider mot våre traktatforpliktelser. En annen sak er at kommandoen under utøvelsen av sine funksjoner selvsagt ikke kan foreta disposisjoner som kommer i strid med traktatens bestemmelser når det gjelder Svalbards demilitariserte status. For så vidt som Sovjet-regjeringen inntar det standpunkt at det allerede er skjedd et brudd, er den tanke ikke fjern at Sovjet på et senere stadium kan trekke den slutning at Sovjet står fritt, ikke lenger er bundet av traktatens bestemmelser, og altså kan handle deretter. Men vi har ikke noe materiale som gir oss noen indikasjoner om hvorvidt Sovjetsamveldet faktisk planlegger slike tiltak av noen art i forbindelse med Svalbard. Det heter i noten om vår atlanterhavspolitik og om Svalbard, at den norske regjering ved å handle som den gjør, påtar seg det fulle ansvar for følgene av en slik politikk. Det er på den ene side naturligvis selvfølgelig at en regjering til enhver tid må ta ansvaret for det den gjør. På den annen side ligger det nokså nær i en slik uttrykksmåte å se en dulgt trussel. Det er akkurat samme uttrykket som Sovjetsamveldet har brukt i notene sine både til Frankrike og til Tyrkia, det ser ut til å inngå i en felles formular.

Regjeringen er ved sine drøftelser kommet til – under forutsetning av at dette standpunkt får tilslutning i denne komite – at det neppe tjener noe fornuftig formål å gi den siste noten noe svar i form av en ny note. I et eventuelt svar ville vi i tilfelle bare kunne gjenta de samme ting som det nå flere ganger er gitt uttrykk for fra Regjeringens side. Og ser man bort fra dette konkrete spørsmålet om Svalbard, som jeg nevnte tidligere, så koker jo i virkeligheten hele noten ned til følgende problem: Er A-pakten defensiv eller er den aggressiv, og på det punkt kan man aldri oppnå noen enighet mellom oss og Sovjet. Og da ser i all fall Regjeringen det slik at det bare vil bidra til å holde denne spenningen ved like om man skulle fortsette noteutvekslingen, og vi må også regne med at en ny note fra vår side som nærmere presiserer vårt standpunkt, vil følges av en ny russisk note, og så har vi det hele gående. Det standpunkt Regjeringen er kommet frem til ved sine drøftelser, er derfor at det vil være naturlig for oss nå å sette punktum for denne notevekslingen, og kanskje vil det så være praktisk at utenriksministeren ved passende leilighet i Stortinget gir de kommentarer som vi kan gi til den siste noten, men at det skjer ved en erklæring i Stortinget og ikke i form av en ny note.

Formannen: Jeg takker statsråd Langhelle for utredningen.

I det som ble sagt fra statsrådets side, var det et spørsmål jeg vil få lov til å reise straks. Russerne hevder at vi allerede har brutt den traktat vi har om Svalbard, så vidt jeg forsto. Jeg vet ikke hvordan hele dette spørsmålet formelt står. Ville det være anledning til å bringe inn for den internasjonale domstol spørsmålet om hvorvidt vi har brutt Svalbardtraktaten?

Statsråd Langhelle: Det spørsmålet har også vært litt overveiet. Hvis det altså oppsto tvist eller tvil om forståelsen av Svalbard-traktaten, ville det naturligvis

være å gå til domstolen i Haag med et sådant spørsmål og eventuelt få et responsum fra domstolen. Vi for vår del synes jeg vanskelig kan gå til et sådant skritt.

Formannen: Nei, jeg bare reiste spørsmålet. Dermed var det ikke sagt at vi skulle gjøre det.

Statsråd Langhelle: Vi for vår del mener at det ikke er noen strid mellom det som er skjedd og Svalbard-traktaten, og vi for vår del har derfor ingen grunn til å gå til domstolen i Haag. Det som man eventuelt måtte kunne si, hvis man skulle komme inn på det spørsmålet i en note, det måtte være å henstille til Sovjet å gjøre det. Om det da ville følges av et slikt skritt fra Sovjets side vet vi naturligvis ingen ting om. Man skal også være oppmerksom på at det å holde en sådan sak gående for Haag også i høy grad kan bidra til å skjerpe motsetningene.

Hegna: Jeg er enig i den konklusjon som ble lagt frem i den fungerende utenriksministers redegjørelse, i særdeleshet når han supplerte uttalelsen om at man ikke skulle gi noe svar i form av en note, med det at man ville foreta i en eller annen form en klarlegging av forholdet. Det var nettopp det jeg hadde hatt lyst til å spørre etter. Men der er det jo forskjellige muligheter. Det kan hende at den klarleggelse som ligger i en tilrettelegging i Stortinget kanskje er den beste form. Det kunne kanskje også tenkes andre former uten at jeg skal komme inn på det.

Jeg vil gjerne si et par ord om vurderingen av den siste noten. Der har det vært forskjellige meninger i pressen. Jeg ble slått av med det samme jeg leste noten – det kan kanskje høres merkelig ut, men det kom av at jeg hadde nokså sterkt i sinne den forrige noten – at den siste noten syntes å være mere moderat. På en rekke punkter hvor den behandlet de samme generelle spørsmål, var uttrykkene i den siste noten – hva skal man si? – ikke så spent opp til yttergrensen som de var i den første. Jeg synes også at vi bør merke oss dette punkt 3 hvor man innleder med å si at

«den Sovjetiske Regjering merker seg at den Norske Regjerings erklæring om at den ikke har opprettet eller vil opprette noen som helst militær befestning eller base på Spitsbergen-øygruppen eller på Bjørnøya, og heller ikke vil tillate noen annen stat å gjøre dette»

- det er altså å ta til etterretning et standpunkt fra norsk side, og det er jo noe en ikke er vant til fra russisk side i det hele tatt at de godkjenner noe som helst som sies fra norsk side. Så kommer riktig nok dette tillegget der, men hvis man kunne få klarlagt noe også der, – det er selvfølgelig meget vanskelig – som kanskje også kunne tas til etterretning – var det kanskje de tingene som Sovjet ønsket i øyeblikket at man kom frem til. Jeg nevner dette fordi det, etter at de første kommentarer var kommet, også kom en kommentar fra en talsmann for diplomatiske kretser i Moskva – det skriver seg vel fra den diskusjon som foregår mellom de forskjellige diplomater i Moskva – og den gikk nøyaktig i samme retning. Men selv om det kan være en viss nyanse i oppfatningen av situasjonen etter den siste noten, så vil jo konklusjonen med hensyn til hvilket standpunkt vi skal ta, bli omtrent den samme.

Jeg er enig i at særlig propagandaen omkring disse gravene har vært veldig ondsinnet. De russiske aviser holder ikke bare stadig stemningen varm med telegrammer om mange ting, men det skrives svære artikler og endog dikt om dette, det var et svært dikt i Pravda nylig om de norske gravskjendere. Det er sådanne ting som selvfølgelig spiller en meget stor rolle i denne propagandahistorien deres.

Wright: Jeg vil gjerne spørre om en ting: Har man noen rede på hvordan de noter – altså noenlunde tilsvarende så vidt jeg forstår – som Sovjet har sendt til Frankrike og andre land, er besvart? Det kunne det være av interesse å få vite i forbindelse med behandlingen her.

Så var det et annet punkt i statsrådets redegjørelse. Russland mener at vi har brutt Svalbard-avtalen. Jeg forsto da statsråden slik at det ikke er noe som tyder på at russerne vil foreta seg noe i den anledning. Var det av militær art statsråden mente? Har man noen rede på om det er konsentrert tropper eller i det hele tatt foregått noe på russisk side? Det var av interesse å få vite i den forbindelse om det eksisterer noen opplysninger om det.

Torp: Jeg tror også at hr. Hegna vel har rett i, når man tenker på hvordan de vanligvis håndterer sakene i Moskva at det nærmest er en bekreftelse på mottagelsen av den noten de har fått. At de samtidig opprettholder trusselen, kan vi godt skjønne. Jeg har vært med på å føre noteveksling på et annet plan enn regjeringsplanet når det gjelder disse kommunistiske partier, og jeg vil si at tonen her bærer nærmest det samme preg som vi var vant til fra den gang. Erfaringen var jo ganske enkelt den at de skulle alltid ha det siste ordet, alltid. Jeg har nærmest oppfattet dette som det er et slikt siste ord i denne sak. Men de opprettholder fortsatt trusselen, for å bruke det vante uttrykk. Jeg er derfor enig i den konklusjon som er kommet fra Regjeringen at vi ikke svarer på noten på vanlig måte, det tror jeg er det riktige.

Når det gjelder Stortinget, så kan man jo i hvert fall ikke ha et møte hvor man behandler internasjonale spørsmål uten også å berøre en slik sak, både av hensyn til vårt eget folk og av hensyn til utenverdenen. Å lage et spesielt møte for det, er jeg mere betenkt på, jeg er i hvert fall ikke sikker på om det er riktig. At vi nyttet en naturlig anledning og i samme forbindelse avga denne erklæringen som da i grunnen var et svar på noten, det tror jeg var den beste form. Og så stiller vi det hele i bero. Dette *kan* jo være noe annet, men jeg tror vi tør si at dette er en bekreftelse på mottagelsen av den noten de har fått, og dette er deres siste svar, men de ønsker å opprettholde trusselen for å kunne bruke det hvis en ny situasjon skulle oppstå. Slik har jeg oppfattet det, og det er etter nokså lang erfaring, ikke på regjeringsplanet men på et annet plan som vel er like betydningsfullt når alt kommer til alt, som regjeringsplanet.

Når det gjelder artikler i pressen og skrivning om gravene og alt det der, så er sikkert i første rekke den oppgave slike artikler skal ha, å gjøre det russiske folk oppmerksom på – for jeg tror de har hatt et for godt inntrykk av oss – at vi er noen fæle bavianer, vi, i likhet med alle de andre de tumler med. Vi må skrive litt på den

konto når vi leser artikler eller utdrag av artikler eller hører på radioen, at det er av hensyn til sitt eget folk, for å få det til riktig å forstå hvor fælt dette lille Norge her oppe er.

Min konklusjon er den samme som den Regjeringen er kommet til, og som altså er fremholdt av statsråd Langhelle, at vi bør la være å gi noe svar ved en fortsettelse av notevekslingen, men at vi gir svaret i Stortinget når det er en naturlig foranledning til å gi det.

Statsråd Langhelle: Når det gjelder de russiske gravene i Norge, går de rapporter vi har fått fra Sovjet ut på det samme som det hr. Hegna nevnte. Man har ikke bare offentliggjort de russiske notene i pressen der borte, men det har vært en ganske livlig reportasje fra forskjellige steder i Norge om hva som var foregått. Vi har også fått rapporter fra tjenestemenn der borte, som sier at dette har sunket ganske langt ned i folket. En av disse rapportørene forteller f.eks. at hvis man oppdager på gaten eller annet steds en nordmann, begynner man å snakke om gravnoten og de russiske gravene i Norge. Det forteller for så vidt om hvor langt dette er sunket ned, og vedkommende rapportør sier også at russerne hittil har hatt inntrykk av at det norske folk har vært et høytstående kulturfolk, og det er tydelig nå at målet er å frata det russiske folk denne mening om det norske folk som et høytstående kulturfolk.

Nå er det en ting jeg også vil nevne. Så vidt vi vet, er denne pressekampanjen i Russland stoppet etter den siste noten. Etter vår siste note til Russland om gravene synes denne propagandaen i avisene å være stoppet. Etter de meldinger vi har mottatt. Det skulle i tilfelle være et godt tegn på at vi skulle kunne håpe på en positiv løsning.

Hr. Wright spurte hvordan andre land har stillet seg til slike noter. Jeg kan nevne Tyrkia, det har svart vesentlig i samme retning som vi har gjort. Når det gjelder Frankrike, har man der valgt nå å stoppe notevekslingen, de har ikke svart på den siste noten. De har for så vidt tatt det samme standpunkt som vi her drøfter.

Det spørsmålet som hr. Wright kom med, om det fra russisk side synes å være truffet forberedelser av noen som helst art på Svalbard, vil jeg be forsvarsministeren svare på.

Det er naturligvis flere formål med en sådan note. Ett formål har altså adresse til det russiske folk selv. Et annet formål tar sikte på det norske folk, som ikke skal være identisk med den norske regjering – det er også et poeng i den siste noten at det skal være et klart skille mellom det norske folk på den ene side og den norske regjering på den annen side. Den tredje adresse er adressen til A-pakten i sin alminnelighet, og endelig det fjerde er adressen til selve den norske regjering. Hvis man skal se det saklige innhold av adressen til den norske regjering, måtte det være ett av to formål. På den ene side kan det være å få en forsikring fra vår side om at vi ikke ønsker å oppgi vår basepolitikk, og på den annen side kan det være å få en forsikring fra vår side om at vi ikke ønsker å befeste Svalbard. Hvis det er det siste som er innholdet av adressen til den norske regjering, skulle det svar vi allerede har gitt, være fyldestgjørende fra russisk synspunkt, og også av den grunn mener

Regjeringen at det nå er rimelig å sette punktum for denne noteveksling. Jeg tror at det hr. Torp nevnte, at redegjørelsen i Stortinget bør gis i en passende sammenheng, faller helt sammen med Regjeringens standpunkt.

Statsråd Hauge: For mitt vedkommende er jeg meget enig i det hr. Hegna sa. Jeg synes en kan fornemme en aldri så liten antydning til tilfredshet i det Sovjetsamveldet nevner i denne noten, ikke minst når det gjelder Svalbard, hvor de vel i grunnen med en viss tilfredshet kvitterer for den erklæring som ble gitt, om at vi strengt vil holde oss til Svalbard-traktaten. Det er vel grunn til å tro at de var ute etter en slik erklæring. Når det gjelder annen del av siste avsnitt om Svalbard, er ikke det noe som er nytt i denne noten, det er sagt nøyaktig det samme i den første noten i litt skarpere vendinger. På det svarte vi da at vi for vårt vedkommende ikke kunne se at det vi hadde gjort, på noen måte krenket Svalbard-traktaten.

Jeg vil gjerne feste oppmerksomheten på at det har foregått en for oss meget interessant svingning i Sovjetsamveldets holdning til Svalbard-traktaten i løpet av de siste årene. Mens de forrige gang vi hadde en noteveksling med dem i 1946-47 i virkeligheten underkjente Svalbard-traktaten, fordi de ikke selv hadde vært helt ved sine fulle fem, hadde jeg nær sagt, ikke vært i sin fulle status da de gikk med på den, så *påberoper* de seg den nå. Jeg skulle for mitt vedkommende være tilbøyelig til å tenke meg at nettopp fordi Svalbard-traktaten inneholder en så vidt sterk klausul om demilitarisert status for Svalbard, vil russerne i den foreliggende situasjon være interessert i å understreke gyldigheten av Svalbard-traktaten. Det synes jeg i all fall må være et forholdsvis rimelig resonnement hvis en ser saken fra Sovjetsamveldets side. Da skulle vel også situasjonen være den at de kanskje ikke er innstillet på å gå alt for langt i retning av å ta opp hele spørsmålet på ny.

Det ble spurt om der var noen tegn som kunne tyde på aktivitet eller angrepsplaner fra Sovjetsamveldets side i nord, som kunne volde særlig engstelse hos oss.

Hvis russerne bestemte seg for å gjøre noe kupp, kunne det vel teknisk sett skje på forskjellige måter. Det er *tenkelig* at de ville foreta et kupp ved hjelp av de russerne som er på Svalbard, skjønt man nok ikke skal undervurdere at det åpenbart er forskjellige vanskeligheter forbundet med det. De kan også foreta et direkte angrep mot Svalbard fra Nord-Russland med sjø- og luftstridskrefter. Jeg vil gjerne si for mitt vedkommende at jeg tror Sovjetsamveldet må gå ut fra at begge disse måter ville føre dem i krig med Atlanterhavspaktens land. Hva enten de gjør det som et direkte regulert angrep eller benytter sine folk på Svalbard til et kupp mot norsk suverenitet og den norske koloni, så er det vanskelig å tenke seg at de skulle kunne tro at det ikke vil utløse selve solidaritetsforpliktelsen i Atlanterhavspakten. Derfor må også jeg for mitt vedkommende si at jeg har ingen tro på at Sovjetsamveldet vil gå til et slikt skritt før de i tilfelle er beredt til å gå til et oppgjør med Atlanterhavspakten i det hele. Om Sovjetsamveldet gikk til et slikt skritt, må vi prøve å sette oss inn i den situasjon hva følgen ville være. Kan man tenke seg et sikrere middel fra Sovjets side til å sette hele den vestlige verden mer eller mindre på krigsfot? Om vi prøver å tenke oss en slik situasjon, så ville vel virkningene på

våre beslutninger og ikke minst på Amerikas vilje og våres alles vilje og evne til å sette vårt forsvar på krigsfot være enorm. Jeg har derfor for mitt vedkommende ikke noen tro på at de vil gå til et slikt skritt før de er beredt til å ta et oppgjør med Atlanterhavs-pakten i det hele.

Men så til spørsmålet. Så vidt jeg kan dømme om det foreligger det ikke fra Sovjet noen opplysninger som tyder på at der er noe i gjære. Det eneste som foreligger *der oppe fra* som vel er verd å nevne i denne forbindelse, er at den russiske konsul, som var på besøk hos den norske sysselmann, ga uttrykk for at nå ville de gjerne også opprette en fast konsulær representasjon hos oss i Longyearbyen. Jeg vet ikke om det har vært nevnt her. De ville ikke bare ha en konsulær representasjon, men de ville være der, bo der. Det er for så vidt det nye. Til det synes jeg at det fra norsk side kunne være meget som talte for å si at det kan vi godt gjøre under forutsetning av at en konsul fra oss kan bo hos dere. Så blir det et godt gjensidig forhold der oppe. I så tilfelle ville vinningen umiddelbart være størst på vår side.

Ellers foreligger det i all fall ikke for meg i det siste noen meldinger som skulle tyde på noen aktivitet på Svalbard. Jeg tror jeg kan legge til at de sensasjonsmeldinger som man av og til ser i utenlandske aviser om at de russiske grubefolkene deroppe egentlig er en kamuflert militær formasjon, har våre folk ikke vært i stand til å kunne bekrefte. De mener at dette er i alt vesentlig sensasjoner.

Når det så gjelder situasjonen i Nord-Russland, skal man selvfølgelig vokte seg vel for å tro og vokte seg vel for å si, at man der kan følge med i alt som foregår. Det kan man ingensteds i Sovjetsamveldet. Men det foreligger allikevel visse midler til å kunne føle aktiviteten i noen grad på pulsen. Det som der skal ha skjedd i det siste, er – som man nå vet – at det er overført en del marinefartøyer fra Østersjøen til de nordlige farvann, et par kryssere regner man med er overført, og dessuten noen jagere. Det er også i de siste dager kommet melding om at det har vært en øking av den sivile tonnasje der oppe. Jeg nevner dette siden det ble direkte spurt om det. Men jeg vil samtidig si at det er nødvendig å vurdere dette meget omhyggelig før man trekker noen vidtgående slutninger av det. Man skal være oppmerksom på det, men det behøver ikke på noen måte å bety noe unormalt. Det man kan si i den forbindelse er at kommer vi i den situasjon at det foregår en overflytning i stor stil fra Østersjøen til de nordlige farvann av sjømilitære stridskrefter og tonnasje, så vil det være en ting som etterretningsvesenet rundt omkring i verden vil legge stor vekt på. Det er ganske klart. Men jeg tror ikke man kan si at det som har foregått hittil, har hatt et slikt omfang. Det vi har gjort, er at vi nå har sørget for at disse informasjonen også blir gjenstand for vurdering innenfor A-paktens organer, slik at vi i tillegg til våre egne vurderinger også skulle kunne få deres vurderinger å bygge på både når det gjelder meldingenes nøyaktighet og når det gjelder det man kan legge i dem. Det er, tror jeg, det jeg har å si.

Smitt Ingebretsen: Jeg er helt enig i Regjeringens reaksjon i denne sak, jeg tror det er riktig at det ikke svares. Men det er mulig at man bør gjøre det på det viset at man ikke tar noen *beslutning* om ikke å svare, slik at man ikke meddeler at

man ikke svarer Russland, men at det ganske enkelt ikke blir sendt noe svar. For det er sikkert riktig å tie. Vi kan ikke svare noen ting, for det vi kunne svare, det har vi svart. Det kan jo også være så at russerne ønsker å ha det siste ord; om vi nå sendte et svar, fikk vi en note til.

Jeg tror også det er riktig som hr. Torp sa, at den redegjørelse som må bli gitt i Stortinget, skal komme helt naturlig i forbindelse med en alminnelig utenrikspolitisk redegjørelse og ikke som et spesielt nummer i anledning av noten.

Det ble fremholdt særlig fra hr. Hegnas side at han hadde inntrykk av at dette var en avspenningsnote, om en så skal si. Det er ikke det inntrykk jeg har. Jeg har inntrykk av at russerne holder på sitt, ganske enkelt. De holder også på at det er ikke Norge, det er ikke den norske befolkning som her skal fremstilles overfor det russiske folk som så fæle, men det er den norske regjering. Jeg tror at russerne, akkurat som kineserne og østens folk i det hele, de har nokså god tid og de har nokså lange perspektiver, og de opparbeider en viss opinion som ikke i og for seg skal reagere i dag, men en gang. De skal da skape det inntrykk at vi her har en fæl regjering som skjender gravene og tvinger dette ellers nokså uskyldige folket til å treffe foranstaltninger som er sådanne at ved en given anledning bør man befri det stakkars folk for en sådan regjering. Det tror jeg er den reaksjon som skal skapes i Russland. Derfor finner jeg at det er av den aller største interesse at man ikke fortsetter notevekslingen, det nytter ikke noe, men at man sørger for at det overalt befester seg det inntrykk at den norske regjering i disse forhold og i det hele tatt i sin utenrikspolitikk opptrer på det norske folks vegne, at det ikke er noe motsetningsforhold, men at tvertimot den politikk som føres, er uttrykk for det norske folks mening. Men som sagt, jeg er helt enig i at det nå får gå sin gang, vi gir ikke noen reaksjon fra norsk side.

Får jeg lov å tilføye i anledning det spørsmål som ble reist her om en eventuell uttalelse fra den internasjonale domstol: Jeg kan ikke skjønne hvorledes man i det hele tatt fra norsk side kan kaste inn spørsmålet om den internasjonale domstol. Vi kan ikke gå til domstolen og si: synes dere vi har handlet uriktig eller ikke? Det må i tilfelle bli russerne som kommer og beskylder oss for å ha handlet uriktig. Det kommer de ikke til å gjøre, for de legger ikke den minste vekt på denne domstols uttalelser, den er av samme forferdelige karakter som den norske regjering, så det vedkommer dem ikke hva den mener, og da ville det jo også være i høy grad malplasert fra vår side å trekke den inn i bildet. Vi har etter min mening ikke noe annet å gjøre enn ganske rolig å sørge for at russerne og all verden er klar over at den norske regjering og det norske folk er i disse ting det samme.

Sven Nielsen: Det er muligens riktig ikke å svare noe på dette, men er det ikke et ord som sier at den som tier, samtykker – det kan også opptas på den måte. Jeg kan ikke skjønne at det kan være så forferdelig ille at man meget kort svarer at vi fastholder det vi før har sagt – russerne kan si hvor meget de vil, vår stilling i A-pakten er absolutt defensiv, det har aldri falt oss inn å gå inn i en organisasjon eller sammenslutning som har aggressive mål for øye. De får gjøre som de vil med om de vil tro det eller ikke, men uten videre å bli sittende stille med disse påstander er

kanskje ikke heldig. Hvis de kommer med en ny note, så la dem da i Herrens navn gjøre det, det er ikke så farlig.

Med hensyn til Svalbard må vi være oppmerksom på at vår suverenitet på Svalbard er jo meget problematisk.

Torp: «Begrenset» - vel.

Sven Nielsen: Ja, meget både begrenset og problematisk. Alle andre land har samme rettigheter på Svalbard som Norge, og det eneste som vår suverenitet utstrekker seg til, er at vi har administrasjons- og politimyndighet der oppe. Overfor russerne har vi hatt meget vanskelig for å hevde oss fullt ut, det er helt på det rene. Russerne skal jo betale avgift av sin kullskiping, men det har ikke vært mulig hittil å få rede på hvor meget kull de har skipet. Jeg kom nettopp fra Svalbard, men da jeg var der oppe, var både sysselmannen og bergmesteren her nede, de to som vel er de eneste som burde kunne gi fyldige opplysninger om forholdet til russerne der oppe, begge to har vært i de russiske byene eller i deres anlegg. Men de var begge i Norge da, så vi fikk ikke snakket med dem. Jeg går ut fra at når de var her nede, har de gitt utførlig rapport til Industridepartementet, og jeg vil tro at det vil være av interesse for denne komite å få rede på hvilke rapporter som foreligger.

Statsråd Hauge: De snakket ikke bare med Industridepartementet, men de var på en rundtur også i Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet, så vi fikk en ganske inngående rapport, og det vi har sagt her, bygger vi også på det inntrykk vi fikk fra dem.

Sven Nielsen: I all fall så vidt jeg har forstått der oppe, har man svært lite rede på hva det foregår på de russiske anlegg. Det ble sagt at i begynnelsen gikk de russiske båtene fullastet opp og tomme tilbake igjen. Hvorvidt dette er riktig, tør jeg ikke ha noen formening om. Det pleier jo å være omvendt når det gjelder Svalbard.

Russergravene i Norge har vært nevnt et par ganger. Jeg har ikke vært til stede i komiteen de gangene de har vært behandlet, men jeg må si at etter de dokumentene jeg har hatt anledning til å lese, synes jeg denne sak er en for Norge meget uheldig sak.

Jeg vil gjerne spørre forsvarsministeren – men det er det kanskje vanskelig å svare på – om det på det høyere plan innenfor Atlanterhavspakten er noen planer om å besette Spitsbergen og Bjørnøya. Det kan naturligvis ikke sies noe om det. Utadtil må vi selvfølgelig si vi er mot noe slikt. Det tales om «et angrep på Svalbard». Den som kommer først, tar jo Svalbard, han møter ingen motstand, de har jo ikke annet enn noen jaktgeværer der, der finnes ikke våpen i den norske del av Svalbard. Noen innblanding av nordmennene i de russiske forhold der, tror jeg russerne ville sette svært liten pris på. Alle disse anleggene er jo okkupert av de forskjellige selskaper. Den norske administrasjon er i Long Year-byen, som eies av Det norske Spitsbergen Kullkompani. Etter ordlyden i traktaten kunne sysselmannen med like rett slå opp sine kontorer og sin bolig i en av de russiske «byene», men det ble vel ikke lett for

ham. Men da tror jeg nok man kunne føle russerne på tennene med hensyn til deres forhold på Svalbard, for de har vært svært innelukket. Man vet ikke hva som foregår der, men vi har rett til å vite det.

Kjøs: Jeg oppfatter egentlig heller ikke denne noten som noen avspenningsnote, men det er uomtvistelig ett punkt i den som er helt positiv, og det er den første uttalelse i avsnitt 3, hvor det sies at

«Den Sovjetiske Regjering merker seg den Norske Regjeringens erklæring om at den ikke har opprettet eller vil opprette noen som helst militær befestning eller base på Spitsbergen-øygruppen eller på Bjørnøya.»

Det mener jeg vi har grunn til å merke oss med tilfredshet, og det er i grunnen det nye som finnes i denne note. Det andre som står der, er i grunnen gjentakelser av tidligere påstander, som alle har sitt utspring i vår tilslutning til Atlanterhavspakten. Det kan de ikke forsone seg med. Men vi har i vår siste note sagt at vi vil bygge vår politikk på Atlanterhavspaktens grunn, og det er det vel nesten ikke nødvendig å gjenta flere ganger, for det gjorde vi helt klart oppmerksom på og slo fast i den siste noten. Jeg er derfor enig i den konklusjon Regjeringen er kommet til, at det er vel det heldigste å slutte notevekslingen. – Men som sagt, jeg synes det er grunn til å merke seg den positive uttalelse som finnes i noten.

Statsråd Hauge: Det var et par ting i det hr. Sven Nielsen sa, som gjorde at jeg ba om ordet.

Jeg synes at det var et nokså oppsiktsvekkende spørsmål som hr. Sven Nielsen stilte meg, nemlig om det hos våre allierte forelå planer om å besette Svalbard. I så fall fikk vi da se Sven Nielsen, utad likesom late som om vi ikke visste om dette, og i all fall ikke var enig i det. Hadde vårt samarbeid foregått på den basis, må jeg si at da ville ikke jeg være med på det. Vi har drøftet denne saken i den utvidede utenrikskomite. Da avga jeg en uttalelse, som jeg kan gjenta, slik at det ikke kan foreligge noen misforståelse: Våre allierte er like innstillet på å respektere Svalbardtraktaten som vi. Svalbardtraktaten setter derfor absolutte grenser for den felles planlegging, og ikke minst av den grunn er den felles planlegging som foreligger for Svalbards vedkommende, så defensivt avgrenset at den ut fra norske interesser av den grunn kan sies å være bekymringsfull. Jeg tror ikke det er mere å si om det punkt. Det kan godt tenkes at Sovjetsamveldet har resonnert etter de baner, har tenkt seg muligheten av at det forelå planer hos de allierte om å besette Svalbard. Men det er altså av de spøkelses de ser, som ikke eksisterer.

Når det gjelder gravsaken, vil jeg ganske kort nevne at de forskjellige sider av den saken jo har vært gjenstand for inngående drøftelser i denne komite til tider da hr. Sven Nielsen ikke har vært til stede. En kan vel resymere vårt inntrykk derhen at ingen av oss har likt den. Vi har på mange måter kjent det som en vemmelig sak. Men vi har vel alle sammen vært nokså enige om at slik som dette utviklet seg, var det en nokså nødvendig operasjon, og nødvendig ikke minst av sikkerhetspolitiske, eller nær sagt utelukkende av sikkerhetspolitiske hensyn.

Statsråd Langhelle: Jeg vil bare si i denne komite at formannen i Atlanterhavspaktens Råd, utenriksminister Pearson, har meddelt oss at spørsmålet om de russiske notene til Norge, blir et av punktene på Romamøtet. Det blir et ledd i den internasjonale orientering som møtet skal få.

Formannen: Etter den diskusjon som har vært ført her, mener jeg at vi kan oppsummere som et resultat, at med den reservasjon som er kommet fra hr. Sven Nielsen, og som vi har hørt, er komiteens øvrige medlemmer enig i det forslag til løsning som statsråd Langhelle på Regjeringens vegne har fremlagt: at vi ikke sender noen offisiell note som svar på den noten vi har mottatt, men at vi omtaler denne sak i en naturlig forbindelse i Stortinget, når andre utenrikspolitiske spørsmål er oppe til behandling.

Der vil jeg personlig tilføye at jeg ville anse det for ønskelig om man kunne finne en anledning i forbindelse med andre ting til å holde dette møte så snart som mulig. Nå er det mange ting som foregår nede i Paris. Jeg ser av avisene at de statsråder som er der nede, skal komme hjem. Det kunne vel kanskje være nokså naturlig å finne en anledning til å gi en redegjørelse om de ting som er passert der nede, nokså snart.

Dette er den summering av den debatt som har vært ført, som jeg til slutt ville trekke opp, og jeg forstår det så at møtet ikke har noe å si til det.

Før vi hever møtet, er det et annet spørsmål som jeg, når vi har snakket om forholdet til Russland, vil bringe inn. Det har ikke noe med vårt program å gjøre. Vi har en felles landegrense med Russland på ca. 200 km. Vi hadde mange drøftelser om disse ting i fjor, da vi fikk egen lovgivning på det område der oppe. Vi har avsluttet traktater. Da vi holdt på å behandle alle de spørsmål som meldte seg der oppe i fjor ble det fremlagt eksempler for oss på mange rett ubehagelige hendinger ved den felles grense. Etter den erfaring man nå har om de ting fra det år som er gått, har jeg lyst til å spørre om de organer som er etablert der oppe, har vist seg å være heldige. Har vi i den mellomliggende tid unngått mange av de ubehagelige hendinger som vi fikk eksempler på i fjor?

Og et annet spørsmål: Det var jo uklart hvordan bevoktningstjenesten på den felles grense skulle etableres. Vi ble enige om en løsning der i fjor, utbygging av det sivile politi, en avlastning av den bevoktningstjeneste de militære hadde, og andre ting. Hvorledes står alle disse spørsmålene nå? Det kunne være interessant å høre litt om disse ting, synes jeg, når vi nå allikevel omhandler forholdet mellom Norge og Sovjet.

Statsråd Hauge: Jeg håper komiteen vil bære over med meg når jeg sier at jeg ikke er rede til på stående fot å gi en redegjørelse om dette spørsmål. Skulle jeg gi den uten å være forberedt, ville den også være av begrenset verdi for komiteen. Men jeg tror det er meget som taler for at vi, når vi får litt tid på oss, drøfter dette spørsmål, fordi det utvilsomt er en del problemer som knytter seg til denne felles grense, til forholdene i grensestrøkene. Overvåkingen, grensebevoktningen er et

stort og vanskelig problem, som jeg vil foreslå at vi tar oss litt tid på. Jeg tror at vi, når vi drøfter det spørsmål, også skulle ha til stede justisministeren som representerer det sivile politi og den sivile overvåking.

Formannen: Jeg har intet å bemerke til det. Jeg hadde bare lyst til å reise spørsmålet. Det er et viktig spørsmål. Da kan vi ta det i et senere møte, når det måtte passe.

Statsråd Hauge: Jeg tror statsråd Langhelle har en sak først. Men jeg vil spørre om det kunne være mulig å bruke 10 minutter til å informere komiteen i all fall om dagsordenen for det møte som nå skal holdes i Rom. Det går jo nå i et så vilt tempo at man nesten ikke vet hvorledes man skal komme ned på bena. Men siden vi har denne sjanse, ville jeg gjerne be om å få lov til å gi denne orientering.

Statsråd Langhelle: Jeg har en liten sak, som jeg tror vi skulle ta først, fordi den henger sammen med Svalbard. Vi har nå for første gang fått et flyktningproblem på Svalbard. Det er en sak som har vært hemmeligholdt til nå, og som departementet har behandlet som hemmelig. Vi mottok den 4.11. en melding sålydende:

«En sovjetrussisk arbeider ankom 4/11 kl. 11 til fots til Grumant. Han ber om asyl og sier at han er i livsfare. Sysselmannen tar foreløpig vare på ham der, og spør om sovjetrusserne skal underrettes. Han ber om omgående instruksjoner.»

I en annen melding som kom omtrent samtidig, sies at mannen har lyttet på amerikansk radio, og at det er hans ønske å komme over til Amerika. Vi instruerte da sysselmannen om at han skulle ta flyktningen i forhør under vanlige rettslige norske former, og her er da den rapport som er sendt telegrafisk om dette forhør:

«Nikolai Konstaninovitsj Djelagin, gruvearbeider, født 1927, i Kasan, forklarer:

Han kom til Grumant i juli 1950. Han lyttet til amerikansk radio og fattet plan om flukt. Han har ingen medvitere. Han kaller seg antikommunist, men har ikke deltatt i motstandsbevegelse. Han var ikke i fare eller mistenkt da han dro, men det vil få alvorlige konsekvenser hvis han kommer tilbake nå. Han har ikke begått noen straffbar handling. Han har mor, kone og ett barn i Russland. Han ber innstendig om asyl og virker genuin. Det avhøres nå vitner. Rettens beslutning blir ventelig at han sendes til Norge. En har foreløpig ikke hørt noe fra den russiske konsul, men ubehageligheter må ventes.»

Så kom festlighetene den 7. november og sysselmannen måtte reise til russerne på høflighetsvisitt, og han har etter dette besøk til jubileumsfestlighetene den 7. november sendt denne rapport:

«Den 7. november besøkte Balstad russerne sammen med fullmektigen, bergmesteren og fruene Balstad og Welde. Alt var bare hygge.

Meldingen om flyktningen ble gitt siste dag. Denne ble pent mottatt. En fortalte at i samsvar med norsk lov var flyktningen sendt til Norge dagen før med Porsanger. Flyktningen var tilsynelatende ikke savnet. Konsulen meddelte like før avreisen at flyktningen var skyldig i kriminell handling. Dette ble opplyst i telefonen fra Grumant. En svarte at forbrytelse på norsk territorium pådømmes av norsk domstol etter politietterforskning ved sysselmannen. En ba om anmeldelse.»

Det er de vesentlige rapportene som er mottatt. Mannen er nå kommet til Norge. Noen anmeldelse for den kriminelle handling foreligger, så vidt jeg vet, ennå ikke. Men i alle tilfeller vil mannen bli forhørt i ordentlige former, så man kan bringe på det rene hva det egentlig gjelder. Det foreligger flere muligheter når det gjelder denne flyktningen, at han i virkeligheten er en politisk flyktning, eller at han er en kriminell flyktning. Hvis han er en kriminell flyktning, mener Regjeringen det er riktig at han pådømmes etter norsk lov, fordi Svalbard er en del av Norge, og det er en del av vår suverenitet at vi da dømmer dem som bor på dette område. Det er riktignok ikke vanlig praksis. Russerne har formodentlig egen justis for sine folk på Svalbard. Men når vi får det tilfelle at mannen er hos de norske myndigheter og anklages for kriminell handling, bør han ifølge våre suverenitetsbestemmelser dømmes av en norsk domstol.

Forhør av mannen i Norge har ennå ikke funnet sted, så det kan jeg ikke orientere komiteen om foreløpig. Men jeg ville gjerne, når anledningen var der, så langt det var mulig for Utenriksdepartementet, gi komiteen denne orientering.

Formannen: Sitter han nå i varetekt?

Statsråd Hauge: Han er på vei sydover.

Klippenvåg: Foreligger det nye opplysninger om den flyktningen som kom over grensen oppe ved Kirkenes?

Statsråd Hauge: Det er opptatt et ganske inngående forhør over mannen, og det er en ganske interessant sak. Man mener at den etterretningsmessige verdi av det han har å si, ikke er ubetydelig. Det er de samme muligheter der som de statsråd Langhelle nevnte: Han kan være sendt ut som agent og selv vite om det, han kan være sendt ut som agent uten selv å vite om det, som en ubevisst agent, og han kan være en virkelig flyktning. De som har forhørt ham, har ikke kommet frem til noen bestemt konklusjon enda om hvilken av disse kategoriene han hører til; de er nærmest av den oppfatning at han hører med til kategorien: en ubevisst agent.

Men det som nå foreligger er dette: Etterretningsvesenet sier at de kan ikke fortsette videre med forhørene uten å vite hva vi vil gjøre med ham deretter. Det sier seg selv at hvis man skal gå inn for videre forhør av mannen og arbeide mer med ham, vil man uvegerlig komme til å informere ham ved sine spørsmål. Jeg har akkurat foran meg her en rapport. Det foreslås fra våre etterretningsfolk at han får asyl i Norge, og at man deretter ikke motsetter seg at han reiser ut av landet. Da er

det, så vidt jeg skjønner, meget som taler for at han vil komme til å reise til Tyskland og muligens videre fra Tyskland. Men denne sak har jeg ikke fått adgang til å studere nøyaktig, så jeg har heller ikke kunnet legge noe frem for Regjeringen. Regjeringen har følgelig ikke kunnet ta noe standpunkt, men siden det ble spurt, ville jeg bare nevne det faktiske.

Formannen: Vi tar da foreløpig statsråd Langhelles meddelelse til etterretning, og får høre mere om den sak siden når det foreligger noe nytt.

Smitt Ingebretsen: Det forekommer meg noe eiendommelig at denne Svalbardmann, hvis han har begått en kriminell forbrytelse, ikke skulle være savnet.

Formannen: Det er ikke lett å svare på det etter de telegrammer som er kommet.

Smitt Ingebretsen: Nei, men det er en viss sammenheng mellom disse ting.

Sven Nielsen: Man kan risikere at dette kommer til å fortsette i større stil. Da blir det et problem, hvor man må ta standpunkt til hva det skal gjøres.

Statsråd Langhelle: Nå var vi i den heldige situasjon at det var en båt som skulle gå til Norge.

Sven Nielsen: Men om vinteren? Da kan vi ikke sende dem ut på et isflak. – Russerne har det meget greiere. Når det kommer en nordmann over, sender de ham bare til Sibirien eller et annet sted.

Statsråd Hauge: Det foreligger nå en første oversikt over hva det er som skal drøftes på møtet i Rom. Det er mulig at utenriksministeren får anledning til å legge frem sakene i større bredde i komiteen før han drar. Men så vidt jeg skjønner er det – jeg kjenner ikke riktig til tidsfaktoren – så at hvis han skal nå til Rom for å delta i den såkalte 5-mannskomitees møte, må han vel formodentlig dra allerede mandag, og da blir i all fall tiden meget knapp. Så tenkte vi at vi pliktet overfor komiteen å fortelle det som nå forelå.

Det blir altså i Rom en alminnelig drøftelse av den politiske situasjon, slik som det var i Ottawa. Det er vel under det punkt på dagsordenen at vår noteveksling med Sovjet-Samveldet rent generelt sett skal behandles. Det må vel fra norsk side sies at vi ønsker helst at det skal skje i denne sammenheng. Det ville ikke være bare hensiktsmessig om den norsk-russiske noteveksling kom opp som egen sak. Den bør komme i en større ramme.

Dessuten er det å merke seg at mens man i Ottawa ikke nådde frem til en skikkelig avklaring, en politisk vurdering av risikomomentene basert på en analyse av Sovjetsamveldets styrke og intensjoner og vår egen styrke, så foreligger det nå før møtet i Rom en forberedelse til en mere eksakt analyse og vurdering av dette fra

de militære organer. Det foreligger en rapport om den relative styrke og de relative resurser hos NATO og Sovjet-Samveldet, som er et meget interessant dokument. Hvis jeg skal gi en ganske kort karakteristikk av det, så viser det at situasjonen i dag er dyster. Situasjonen er den at hvis Sovjetsamveldet *i dag* setter sine tropper i bevegelse, vil det bli meget vanskelig for oss. Forberedelsene på vår side er nå kommet så vidt langt at man ved en kraftig innsats i de kommende år skulle få situasjonen *under kontroll i stigende utstrekning inntil 1954*. Men det er riktig, synes jeg, å gjøre oppmerksom på at dette dokument, hvis vi ser det som en status pr. i dag, ikke er noe hyggelig dokument. Det er et forsøk på en realistisk vurdering av hvorledes det vil gå hvis Sovjetsamveldet med de styrker det har organisert, setter en krig i gang. Det kan vel tenkes at virkningen av dette dokument kan være noe ulike. Det har allerede nå vakt en del røre, og noen sier at det vil virke defaitistisk. Men vi har selv bedt om å få det. For mitt vedkommende ser jeg det slik at det regjeringene i alle land, de ansvarlige myndigheter, har krav på, er å få vite sannheten. *Det* er utgangspunktet man må bygge på, og det er *det* som må gi grunnlaget når vi skal bedømme hva vi skal gjøre, hvor fort vi vil gjøre det, og hvilken innsats vi vil sette inn. Jeg kan ikke gå inn på detaljene i dette dokument, men jeg ville gjerne ha gitt en slik alminnelig karakteristikk av det. Jeg tror det på en konkret måte underbygger det som er Eisenhowers hovedtese, at den oppgave vi har påtatt oss, er fullt løselig. Men forutsetningen er da at vi virkelig samler oss om å gjennomføre den i løpet av relativt kort tid.

I dag er vel situasjonen slik som den bl.a. ble karakterisert av general Gruenther: Om Sovjetsamveldet i dag setter i gang sine styrker, vil det ikke ved det kunne vinne en krig. Det er de militæres vurdering at utfallet av en slik krig allerede i dag er gitt. De mener at Sovjetsamveldet vil komme til å tape den etter å ha gjennomgått de forferdeligste katastrofer. Men spørsmålet er hva som vil skje i Europa i de første deler av en slik krig. Og der er situasjonen i dag ikke lys.

Som et ledd i dette, eller for å gi Rådet en fast grunn under føttene, vil Eisenhower selv komme til Rom og avgi en erklæring om hvordan han ser på situasjonen, både om hva man i dag kan gjøre, og hva det etter hans skjønn er vesentlig at man gjør for å forbedre situasjonen. – Jeg skulle tro at begge disse ting som jeg her har nevnt, både rapporten fra militærkomiteen og Eisenhowers uttalelse, vil komme til å legge et i all fall militært og militærpolitisk grunnlag for Rådets overveielser som man ikke tidligere har hatt, i all fall ikke i denne konkrete form.

I Rom kommer også opp den avsluttende fase i Hellas' og Tyrkias tilslutning til Atlanterhavspakten.

Det kommer også opp en foreløpig rapport, formodentlig ved Harriman eller kanskje ved en annen, om 12-mannskomiteens arbeid hittil. Man skal, så vidt jeg forstår, ha et møte i 12-mannskomiteen den 23. november, og det er visstnok tanken at en målsmann for 12-mannskomiteen skal komme til Rådsmøtet i Rom for å fortelle hvor langt de er kommet, og om de foreløpige konklusjoner de har kunnet gjøre.

Så kommer opp spørsmålet om Tysklands deltagelse i Vest-Europas forsvar. Den sak ville det ha vært hensiktsmessig om man hadde kunnet gi en noe bredere

redegjørelse om. Det er ikke mulig for meg å gi en slik redegjørelse her. Jeg vil bare gjerne nevne ganske kort hovedtrekkene i behandlingsmåten for øyeblikket. For det første sitter det en konferanse i Paris som skal prøve å trekke opp de politiske hovedretningslinjer for organiseringen av den europeiske hær. Det er ikke noen sikre meldinger om hvor langt de er kommet. En dag heter det at de har hatt svære tilbakeslag, en annen dag at nå går det raskt fremover. Det er i all fall franskmennenes håp at det skal være mulig å legge frem en politisk ramme for Europahæren ved møtet i Rom, slik at Rådet kan gi sin godkjennelse til dette i prinsippet.

Det annet som skjer, er at Eisenhower og hans stab sammen med 12-mannskomiteen overveier hvilke bidrag mere konkret, i antall divisjoner og antall fly, Tyskland bør stille til Vest-Europas forsvar. Der har det vært forskjellige meninger. Det startet med den oppfatning at Tyskland f.eks. burde stille 18 divisjoner. I øyeblikket tror jeg nesten den alminnelige oppfatning er at Tyskland innen utløpet av 1954 bør bygge opp 12 divisjoner med en flydekning på ca. 1 000 fly og med visse sjøstridskrefter til løsning av lokale oppgaver.

Her er det på den ene side Eisenhower som er den militære rådgiver, og på den annen side er det 12-mannskomiteen under Harriman som prøver å passe dette tyske bidrag inn i sitt store bilde for å se hvordan man skal få forsvaret til, politisk og økonomisk. Der er med andre ord skjedd en arbeidsdeling mellom Pariserkonferansen, 12-mannskomiteen og Eisenhower.

For det tredje foregår også drøftelser som har betydning for det tyske spørsmål i London, hvor det sitter en tremaktskomite som overveier hvilken økonomisk evne Tyskland har til å bære forsvarsutgiftene og okkupasjonsutgiftene. Det er således i det hele et meget komplisert bilde.

Det foreligger så vidt jeg kan dømme om det – jeg ber Utenriksdepartementet korrigerer meg hvis jeg ikke har informasjonen tilstrekkelig up to date – mulighet for at man i Rom blir stilt overfor en melding om at så og så langt, eller så og så kort, er vi kommet, og det er ikke mulig å treffe noen endelig bestemmelse her. Men det foreligger også den mulighet – og det vil man altså arbeide for, så vidt jeg skjønner – at man skal legge problemet frem til en noenlunde reell behandling på Rommøtet.

Det blir sagt her fra Utenriksdepartementet at Pearson var av den mening at det formodentlig ikke er mulig å nå lenger enn til en foreløpig drøftelse uten reelt vedtak. Schuman hadde i Paris, da vi var der, gitt uttrykk for sin faste tro på og sitt ønske om at man skulle kunne bringe det så langt frem at man kunne få en avgjørelse.

Kanskje det er riktig å legge til på dette punkt at det var vårt inntrykk da vi forlot Paris, at 12-mannskomiteen for sitt vedkommende er meget opptatt av å finne en reell løsning på det de kalte de tre hovedspørsmål, som avgjør om dens arbeid skal bli en suksess eller ikke: 1. Frankrike. Går det an å finne former for en slik støtte til Frankrike at det kan gjennomføre det det har påtatt seg? 2. Tyskland. Det gjelder å finne en reell løsning på et tysk bidrag. 3. England. Det gjelder å finne former for en støtte til Storbritannia slik at ikke dets forsvarsprogram blir utsatt for fare. Det var deres oppsummering av situasjonen like før vi dro: Vi må finne en

løsning på disse punkter, for at alt det andre vi gjør, skal kunne bidra til en god hovedløsning, men uten at vi finner løsningen på disse punkter, vil det være vanskelig for oss virkelig å prestere et reelt resultat.

Så vil den 5-mannskomite som utenriksminister Lange er medlem av, legge frem en rapport til Rådet om Atlanterhavssamfunnet som idé og som praktisk realitet. Så vidt jeg skjønner, skal den komiteen møtes noen dager før Rådsmøtet for å kunne arbeide seg fram til en tilråding.

Dette er hovedpunktene på dagsordenen, som da i grunnen er det jeg kan nevne om Rådsmøtet.

Jeg legger til at Militærkomiteen, som består av en militær sjef fra hvert land, skal møtes den 20. november og da legge frem og behandle sin innstilling til Rådet, sådan at det som gjelder styrkeforholdet mellom Sovjet-samveldet og NATO, og også det tyske spørsmål, vil komme til å passere Militærkomiteen på sin vei til Rådet. Fra norsk side møter der general Øen som fremdeles er medlem, med en del rådgivere: admiral Jacobsen fra Washington og oberst Dahl i Forsvarsstaben.

Formannen: Jeg takker hr. statsråd Hauge for den utredning vi har fått. Den foranlediger ikke noen debatt i komiteen på dette tidspunkt.

Men det er et annet spørsmål jeg vil komme tilbake til til slutt. Det ble tidligere i dag nevnt at det kanskje ville være ønskelig at man fikk en utredning av utenriksminister Lange før han reiste til Rom. Jeg vet ikke når utenriksminister Lange kommer tilbake, eller når han reiser til Rom. Men er det noe som der må gjøres, vil vi jo få beskjed om det når et sådant møte eventuelt kan holdes, slik at det ikke utgår noe initiativ her fra komiteens side, men fra Regjeringens eller statsrådets side.

Statsråd Hauge: Jeg vil spørre om en praktisk ting i denne forbindelse: Er komiteen rent prinsippmessig av den oppfatning at møter om søndagen ikke bør foregå?

Formannen: Personlig vil jeg si at hvis forholdene ligger slik an at det må gjøres, mener jeg at vi får ha et møte om søndagen.

Sven Nielsen: Søndag morgen før kirketid.

Wright: Vil det ikke vekke forferdelig oppsikt om det holdes et slikt møte her søndag? Er det nødvendig med så megen oppsikt om saken?

Smitt Ingebretsen: Jeg er enig med hr. Wright. Jeg tror man ikke skal holde møter om søndagen. Bortsett fra de innvendinger man kan gjøre mot det ut fra kirkelig synspunkt, mener jeg det kan virke uheldig at utenrikskomiteen innkalles på et så uvanlig tidspunkt. Hvor meget man enn gir erklæringer om at det ikke skal sies noe om når vi kommer sammen, vil det bli kjent, og det vil virke foruroligende at det skjer på en søndag. Det er ingen grunn til å kaste inn et sådant moment på

dette tidspunkt. Selvfølgelig kan situasjonen være slik at man må bruke søndagen, men da er det fordi her er blitt en prekær situasjon. Det er det resonnement som den alminnelige mann vil føre.

Får jeg lov til å gjøre en ganske kort bemerkning i forbindelse med det referat som ble gitt av statsråd Hauge. Jeg forsto statsråden slik at det var hans oppfatning at behandlingen av notevekslingen Sovjet-Norge ikke burde komme som en egen sak i Roma. Det vil jeg meget sterkt understreke at den kommer i forbindelse med den alminnelige politiske orientering, er naturlig, men at dette spørsmål blir en egen sak på dagsordenen på Romamøtet, tror jeg politisk sett vil være svært uheldig. Jeg tror statsråden oppfatning er den samme.

Lavik: Eg vil seia at finn Riksstyret det naudsynt å ta eit møte ein sundag, må det kunna gjera det. Men då må det òg vera slik at sjølve saka krev det. Eg reknar med at då vél ein også den laglegaste tidi. Det trengst vel ikkje akkurat at me tek møtet midt i kyrkjetidi, det bør helst vera ei onnor tid på dagen. Men er stoda slik at dei finn det *naudsynt*, må dei kunna gjera det. Elles meiner eg at gjeld det berre vanlege saker, må me ha møti om kvardagen. Men situasjonen *kan* vera slik at det er *rett* for riksstyret å kalla saman nemndi ein sundag.

Moseid: Jeg vil advare mot å bruke søndagen, hvis det ikke er uomgjengelig nødvendig. At det vil virke uheldig, er jeg sikker på.

Wright: Jeg er for så vidt helt enig i det hr. Lavik uttalte. Men vi er jo midt oppe i et regjeringsskifte, og vi har Sovjetnotene. Jeg er bange for at et møte om søndagen kan vekke for meget oppmerksomhet, folk kan bli nervøse. Det er derfor jeg mener vi ikke skal ha det. Situasjonen kan være sådan at det må gjøres, men jeg vil frarå at det gjøres ellers.

Formannen: Jeg tror ikke vi bør få noen lengre debatt om dette. Nå hører de tilstedeværende medlemmer av Regjeringen resonnementene om dette spørsmål, og vil etter det handle etter beste skjønn.

Lavik: Eg vil berre seia at eit møte i utanriksnemndi er eit løynlegt møte, det er ikkje eit møte som vert slegi opp, slik at ålmenta får greie på det. Det har også noko å seia.

Statsråd Hauge: Jeg vil bare si at vi driver jo heller ikke i Regjeringen søndagsarbeid con amore. Når jeg spurte om dette, var det fordi jeg gjerne ville høre komiteens oppfatning. Vi kan komme i den situasjon at det vil være mulig for utenriksministeren å gi en redegjørelse for denne komite om han kan gjøre det søndag, men ikke om han må bruke en annen dag. Det var bare derfor jeg ville høre reaksjonen fra komiteen, og den har vi fått.

Møtet hevet kl. 11.30.